

3 november 2019
Ruilzondag

Bethlehemkerk, Hilversum

Vijfde dienst in de serie rond de ik-ben-woorden uit het Johannes-evangelie: LICHT

Voorganger : ds. Erik van Halsema
Organist : Henk van Dijk
Lector : Corry Theebe

Orde van dienst:

Zingen: 'Zo vriendelijk en veilig als het licht' [221]

Groet

Drempelgebed

Wij zingen enkele malen: 'Die ons voor het licht gemaakt hebt' [277]

Smeekgebed, waarbij wij enkele malen zingen: 301c

Glorialied: 'Dit is de dag die de Heer heeft gemaakt en gegeven' [632]

Kindermoment

Korte inleiding op de lezingen

Eerste Schriftlezing: Genesis 1: 1-19

Zingen: 'Waar de mensen dwalen in het donker' [286]

Tweede Schriftlezing: Johannes 8: 12-20

Zingen: 'Jezus, kom in ons midden'

Preek

Zingen: 'Hij die de blinden weer liet zien' [534]

Dank- en voorbeden, waarbij wij zingend antwoorden met lied 367e

Mededelingen

Collecten onder orgelspel

Zingen 'Zoekend naar licht' [1005]

Zegen met gezongen 'AMEN' (3x)

Overweging

Laat ik beginnen met een klein gedachtenexperiment. Stel je eens voor dat we in ons Nieuwe Testament alleen het Johannes-evangelie hadden gehad. En dus niet de evangeliën van Matteüs, Marcus en Lucas. Wat zouden we dan gemist hebben? Als we alleen Johannes hadden gehad, dan
- hadden we het verhaal over de verzoeking in de woestijn niet gekend.

- we zouden niet hebben geweten dat Jezus allereerst rondtrok met de boodschap van de komst van het Koninkrijk van God
- en we zouden ook niet hebben geweten dat Jezus dat met woord en daad duidelijk had gemaakt door gelijkenissen te vertellen en demonen uit te werpen.
- van Jezus' woorden zouden we verder het Onze Vader hebben gemist, en ook, om slechts één voorbeeld te noemen, zijn oproep om je vijanden lief te hebben.
- we zouden niet hebben geweten dat Jezus de maaltijd deelde met mensen die als een zondaar beschouwd werden, en we zouden alleen uit de brieven van Paulus de instelling van het avondmaal hebben gekend, niet uit Johannes.
- verder zouden we niet hebben geweten dat Jezus terughoudend was om het over zichzelf te hebben,
- en we zouden niet Jezus' angst in de tuin van Gethsemane hebben gekend.

Deze lijst zou ik nog met vele kunnen aanvullen, maar dit zijn wel de meest in het oog springende verhalen.

Om het samen te vatten: wat we hadden gemist was een meer menselijke Jezus die in woord en daad de komst van Gods koninkrijk verkondigde.

Als we alleen het Johannes-evangelie hadden gehad dan hadden we Jezus allereerst gekend hebben als iemand die vaak naar *zichzelf* wees: naar zijn status als Zoon van de Vader. Hoe je het ook wendt of keert, we hebben hier echt een andere Jezus voor ons. Al bij de vroege kerkvaders vind je dat daarmee geworsteld wordt. Eén van de manieren waarop ze het oplosten was te zeggen: het evangelie van Johannes is een meer *spiritueel verhaal*. Dus hetzelfde verhaal, maar dan verteld vanuit een andere blikrichting. De Jezus van het Johannes-evangelie is als het ware een 'hoge' Jezus.

En dat vinden we ook weerspiegeld in de zeven 'ik-ben-woorden' van onze huidige lezingenserie. Hier ontmoeten we een Jezus die in alle openbaarheid bijzondere uitspraken over zichzelf doet. Een flink aantal van deze woorden is ook verbonden met een bepaalde *daad* van Jezus. Als het goed is kunt u zich dat herinneren uit de dienst over het *brood*: eerst voedt Jezus een menigte van 5000 man, daarna spreekt hij over zichzelf als het 'brood dat leven geeft'. Hetzelfde zal ook gebeuren bij het woord over het licht: Jezus doet iets, en dat verdicht zich als het ware in die uitspraak over hemzelf als het licht voor of van de wereld.

Maar er komt vanmorgen nog iets bij. Het Johannes-evangelie is namelijk ook het evangelie van de Joodse feesten. Het ik-ben-woord van vanmorgen heeft alles te maken met het Loofhuttenfeest – Sukkot. Een feest van zeven dagen, door velen als het grootste feest beschouwd. Van oorsprong is dit herfstfeest een oogstfeest: 'feest van de inzameling'. Maar het is ook verbonden met de geschiedenis van Israël: bij Sukkot gedenk je de doortocht door de woestijn met alles wat daarbij hoorde, ook kwetsbaarheid. Vandaar: een week lang wonen in een loofhut.

Het komt alleen in het Johannesevangelie voor dat Jezus het Loofhuttenfeest viert. Uit oude Joodse bronnen weten we dat Sukkot in Jeruzalem bij uitstek een feest van

het *licht* was. Er werd gedanst in de voorhof van de tempel; verlicht door toortsen. De Joodse geschiedschrijver Flavius Josephus heeft het over fakkels die op de muren van de tempel werden geplaatst, en waardoor je 's avonds van kilometers ver de verlichte tempel kon zien. Dat licht riep natuurlijk ook een herinnering op aan een specifiek aspect van de tocht door de woestijn, 40 jaar lang. Het volk was steeds de weg gewezen door de vuurkolom. Dat alles resoneert als Jezus op het hoogtepunt van het feest zegt: *'Ik ben het licht voor de wereld. Wie mij volgt loopt nooit meer in de duisternis, maar heeft licht dat leven geeft.'* Het is alsof hij daarmee een zoeklicht op zichzelf zet: kijk niet alleen naar die schitterend verlichte tempel, kijk naar *mij*. Ik ben de plek waar God zich openbaart. Denk terug aan je voorouders in de woestijn. Zij hadden een vuurkolom die de weg wees. Kijk nu naar mij: ik ben het licht dat je volgen kunt.

Door de inbedding in het heest van Sukkot gaat het woord van Jezus als het licht dus meer voor ons leven. Het komt niet zomaar uit de lucht gevallen. Maar ook zonder dat we dat weten spreekt het beeld tot ons. Een kind kan het begrijpen. Licht – donker. Als je uit het donker komt brengt het licht helderheid. Je weet weer waar je bent. Zo komen ook wij elke zondag opnieuw uit een wereld waarin veel plekken van duister is. Een paar weken terug wapperde bij vele kerken een regenboogvlag. Als teken van hoop maar ook als herinnering voor al die mensen die, nog steeds, niet mogen zijn wie zij ten diepste zijn. Mensen die niet geaccepteerd worden. Wij hebben hier vanmorgen de wereld binnengebracht met alle zorg over het niet aflatende geweld in Syrië. Hoe moet het verder met de Isis-bruiden en hun kinderen? Hoe moet het verder met het klimaat? Met de boeren? Met de manier waarop we consumeren? Hoe kunnen we in dit alles iets van licht vinden?

Johannes is de evangelieschrijver van het licht. Dat wordt vanaf de eerste zinnen duidelijk. In de proloog van het evangelie gaat het over *het woord dat leven is en het leven is licht voor de mensen. ... en het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet gegrepen*. Dat is een nieuw scheppingsverhaal, of beter nog: het oude scheppingsverhaal wordt opnieuw verteld. Het verhaal waarin steeds scheiding wordt aangebracht. Tussen licht en duister. Tussen hemel en aarde. Dat aspect van die scheiding wordt door Johannes heel vaak gebruikt. Hij schrijft sterk 'dualistisch', dat wil zeggen vanuit een tegenstelling tussen licht en donker, tussen goed en kwaad, tussen kinderen van het licht en kinderen van de duisternis.

Als Jezus zegt: 'ik ben het licht voor de wereld', dan presenteert hij zich als het licht. Hij is als een reisleader, met een fakkel. Hij stelt zich voor. Vergelijk Gabriël bij Maria: 'Ik ben Gabriël'. Zo is het met al die ik-ben-woorden. Meestal, zo ook hier zijn er drie delen:

- een beeld zelf
- een uitnodiging
- en een belofte.

De uitnodiging is: volg mij. De belofte is: nooit meer in de duisternis zijn. Dat is nogal wat! Kan Jezus dat wel waarmaken? Met een enkel verhaal, een enkele anekdote maakt Johannes duidelijk dat we vertrouwen mogen hebben. Hij doet dat aan het begin van het volgende hoofdstuk, waar iemand genezen wordt die vanaf zijn geboorte blind was. Daar herhaalt Jezus het ik-ben-woord uit hoofdstuk acht. Hij zegt: 'Zolang ik in de wereld ben, ben ik het licht voor de wereld'. En daarna geneest hij de blindgeboren man, die de opdracht krijgt om naar de bron van Siloam te gaan – opnieuw een verwijzing naar het Loofhuttenfeest want juist tijdens dat feest was er dagelijks een plechtigheid bij die bron.

Dit alles gebeurt in de openbaarheid. In alle openheid spreekt Jezus over zichzelf, als het licht voor de wereld. Maar geen wonder dat er ook oppositie is. Vanuit een menselijk standpunt kan Jezus dit alles nooit waarmaken. Is het grootspraak, hoogmoed. Vergelijk de moeite die Paulus had om te bewijzen dat hij ook een apostel was. De Farizeeën zeggen: je doet aan zelflof, je praat over jezelf! Wie is je getuige? Jezus zegt: *de Vader is mijn getuige. Die heeft mij gezonden, en is ook een getuige.* Dit alles is alleen maar te verstaan, is alleen maar betrouwbaar als we Jezus en de Vader samen denken, onlosmakelijk.

Daar schuurt voor velen vandaag de dag de tekst, en misschien wel het hele Johannes-evangelie. Er zijn nogal wat mensen die van zichzelf zeggen dat er ergens wel 'iets' met God hebben. Maar Jezus, daar hebben ze niets mee. Er zijn ook mensen voor wie het woord God betekenisloos is geworden. Bijvoorbeeld omdat ze te zeer geslagen zijn door het lijden dan hun overkomen is. Maar Jezus vinden ze prachtig. Maar bij Johannes geldt nog veel sterker dan bij de andere evangelisten: het is een package-deal: heb je het over de Zoon, dan heb je het over de Vader; heb je het over de Vader dan heb je het ook over de Zoon.

Als we doorlezen in het Johannes-evangelie komen we nog een veelbetekenende passage tegen over het licht. Daar staat: *'Nog een korte tijd is het licht bij u. Ga uw weg zolang het licht is en laat de duisternis u niet overvallen; wie in het donker loopt weet niet waar hij heen gaat. Geloof in het licht zolang u het licht bij u hebt, dan bent u kinderen van het licht.'* We zitten daar een flink stuk verder in het verhaal; en Jezus zegt hier nog een keer heel scherp dat het *licht* bij hem te vinden is. Met zijn licht is hij onze gids. Hij wijst de weg. Als Jezus zegt: 'ik ben het licht voor de wereld' dan is dat dus ook een uitnodiging om je aan hem toe te vertrouwen als gids. Niet wij hebben hem uitgenodigd om onze gids te zijn, nee hij biedt zich aan. Hij schenkt zich aan ons, als gids, als licht. Het is ons voor. Het is er al, en het zal er zijn als wij er niet meer zijn. Wij geven niet zelf de laatste zin aan ons bestaan, maar wij ontvangen die als een geschenk. Wij hoeven het licht niet helemaal zelf te maken. Dat heeft ook gevolgen voor al ons nadenken over kerk zijn hier in de buurt. Als wij zelf al het licht moeten gaan brengen, ja sterker nog, als wij als het ware zelf God tevoorschijn moeten gaan brengen, dan gaan we het niet redden. Nee, we mogen geloven dat het licht van God er al is, ook in onze eigen buurten. ook in mensen die God en Jezus niet

kennen, en die er misschien niets van moeten weten. God is al werkzaam, ook in Hilversum, in Zuid, in Noord en Oost. Het licht schijnt al onder ons. Het is de kunst om in vertrouwen zo te gaan kijken dat we dat licht inderdaad al zien, durven te gaan zien.

Tot slot: Johannes is de evangelist van het *nu*. Als Jezus zegt: 'Ik ben het licht voor de wereld', dan is dat niet voor een verre toekomst, dat is voor het *nu*. En dat betekent dan ook de oproep om in je eigen doen en laten iets van dat licht door te geven. Zoals gistermorgen in het winkelcentrum Kerkelanden waar weer een groep mensen van de Bethlehemkerk stond om in te zamelen voor de voedselbank. Iets doen voor een ander. Of ook voor jezelf. Want natuurlijk zitten ook hier mensen in de kerk die afhankelijk zijn van de voedselbank. Het is niet wereldveranderend, het is een klein gebaar, maar toch: we doen het toch maar.

Ik eindig met dit gedicht van Hans Andreüs, de Nederlandse dichter die als geen ander het *licht* bezongen heeft in zijn gedichten:

*Gelukkig dat
het licht bestaat*

*en dat het met
me doet en praat*

*en dat ik weet
dat ik er vandaan*

*kom, van het licht
of hoe dat heet.*

Wij mogen in alle vrijmoedigheid zeggen: wij hebben een naam voor het licht.